Maatschappij tot Nut v. 't Alg.

No. 721. **DE TIJD.** 1849.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is *f* 4,50; voor de buitensteden *f* 5,50; franco door het geheele Rijk.
Brieven, Gelden, enz. FRANCO te adresseren aan het Bureau dezer COURANT.

DONDERDAG, 30 AUGUSTUS.

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen *f* 1,00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen 15 cents per regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien 35 cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

AMSTERDAM, 29 Augustus.

Dat de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* ijvert voor de handhaving van het onderwijs, bepaaldelijk van het lager onderwijs in haren wel bekenden geest, in den geest van Deisme en volslagene godsdienstige onverschilligheid — wien zou 't verwonderen, die zich herinnert hoe noodlottig de befaamde Maatschappij nu bijna eene halve eeuw lang op het lager onderwijs gedrukt heeft; die zich herinnert, welke middelen onverpoosd door de Maatschappij in het werk zijn gesteld, om haar ideaal van lager onderwijs in steeds grooter volkomenheid te verwezenlijken? Dat geene gewijzigde tijds-omstandigheden; geene protestatien, hoe algemeen en krachtig ook, tegen de onzalige strevingen, welke de gezegde Maatschappij vertegenwoordigt; geen bewustzijn, hoe innig ook, bij het meerendeel der bevolking, van de noodzakelijkheid aan het onderwijs, zoowel als aan de geheele opvoeding een positief-godsdienstigen grondslag te geven, — dat niets van dit alles de *Nuts-Maatschappij* kon bewegen, hare vijandschap tegen de groote burger-Maatschappij af te leggen; de grondwettig gewaarborgde regten en vrijheden van elk en een iegelijk te eerbiedigen; dat niets van dit alles, met een woord, haar kon bewegen hare heerschzucht op te geven, — het zal niemand bevreemden, die bedenkt welk onbegrensd gebied de hartstogt der heerschzucht oefent over het gemoed, dat door haar overmeesterd is geworden. Geene verpoozing, geene rust, geen vrede — dan nadat zij haar doel bereikt heeft! Kon het daarom wel anders, of de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* moest al hare krachten inspannen, om in de nieuwe orde van zaken, door wijlen onzen geëerbiedigden koning, Willem II geopend, de plaats te behouden, welke zij sinds zoo vele jaren had ingenomen; of de Maatschappij moest geene pogingen onaangewend laten, om door middel van het onderwijs den Nederlandschen staat te hervormen naar haar beeld, om in Nederland het deïsme en de godsdienstige onverschilligheid ten zetel te verheffen?

Het Tiende Hoofdstuk der Herziene Grondwet levert ons het bewijs van den gunstigen uitslag, welken de tot dit einde door de genoemde Maatschappij aangewende pogingen gehad hebben. Met geen enkel woord maakte het *ontwerp van gewijzigde Grondwet* gewag van de *verpligting* dat alom van overheidswege lager onderwijs moest gegeven worden. Het ontwerp liet dit belangrijk punt over aan eene nadere wettelijke regeling, en, zeker, al ware de verpligting daartoe niet in de Grondwet opgenomen, — bij de organisatie van het lager onderwijs zou dáárvoor wel gezorgd zijn, dat nergens de gelegenheid tot het ontvangen van lager onderwijs ontbrak. Doch bij dit stilzwijgen van het ontwerp betreffende deze aangelegenheid vond de Maatschappij hare rekening niet. Twee maanden later schrijft derhalve haar hoofdbestuur den Departementen aan, dat zij zich eene nieuwe regeling vrij kan laten welgevallen, mits het grondwettig vastgesteld worde, *dat in alle gemeenten van overheidswege lager onderwijs moet gegeven worden* — en zoozeer drukt nog altijd de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* op onze regering en wetgeving, dat beide haren eisch inwilligen, zoodat het grondwettig wordt vastgesteld in Art. 194 der gwt. »dat overal in het Rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs gegeven wordt."

En wat nu verstaat de *Nuts-Maatschappij* daaronder, onder lager onderwijs van overheidswege gegeven? Hoe wenscht zij dat geregeld te zien? Hoe wenscht zij dat geregeld te zien, opdat de verleende vrijheid van onderwijs volkomen onschadelijk wordt voor haar despotisme? De Maatschappij, — of wil men haar Hoofdbestuur, — heeft zich betreffende al die punten reeds naauwkeurig rekenschap gegeven en zorg gedragen dat zoowel de koning als de ministerraad omtrent hare inzigten, dat is, omtrent hare eischen ingelicht werd. Die eischen zijn in het navolgende wets-ontwerp geformuleerd en door haar-zelve toegelicht in de onderstaande Aanmerkingen. Door eene gelukkige omstandigheid zijn wij in het bezit geraakt van dien curieusen arbeid van het *Nut*; het is te belangrijk ter algemeene kennis te brengen wat het *Nut* ter zake van het Lager Onderwijs wil, om dat stuk niet, nagenoeg in zijn geheel — wij laten toch slechts eene enkele onbeduidende Aanmerking weg — aan onze lezers mee te deelen. Het medegedeeld hopende, zullen ook wij, van onzen kant, het toelichten van ons standpunt, dat is: van het standpunt der Grondwet, dat is: van het standpunt des regts en der vrijheid voor allen.

Schets eener wet op het lager onderwijs.

Vooraf op te merken.

De binnenstaande Schets is geenszins een volledig Wetsontwerp. Er ontbreekt daarin een en ander, wat nog aanvulling behoeft: er komt in voor, wat misschien in reglementen eene betere plaats zou vinden. De artikelswijze voorstelling beoogt het gemak van het overzigt. Aan de redactie is voorshands geenerlei zorg besteed.

De algemeene bepalingen (Hoofdst. I) bevatten de hoofdbeginselen, welker aanneming of verwerping over de waarde en bruikbaarheid van al het overige moet beslissen.

De Schets bepaalt zich uitsluitend tot datgene, wat de auteur zich als LAGER Onderwijs heeft voorgesteld, met terzijdelating van wat hij meende tot het gebied van het MIDDELBAAR Onderwijs te behooren. De nog bestaande wetgeving op het onderwijs laat de grens tusschen lager en middelbaar onderwijs tamelijk in de lucht hangen. In de praktijk heeft het gemis van uitwendig zigtbare grenspalen tot groote moeijelijkheden en velerlei verwarring aanleiding gegeven. Er bestaat dringende noodzakelijkheid de grenzen, immers voor zooveel mogelijk, af te bakenen. Maar hoe? De zaak is uiterst moeijelijk. Één stellig merkteeken intusschen zou men alvast kunnen aannemen: het onderwijs in *vreemde* talen. Laat dit geacht worden tot het gebied van het middelbaar onderwijs te behooren, om 't even of het elementair *zij*, dan tot hoogere wetenschap zich uitstrekke. Daarna moet nog voor elk bijzonder leervak van het lager onderwijs de lijn getrokken worden, die het van middelbaar onderwijs scheidt. Dat kan niet in eene Wet geschieden, maar moet in een Reglement of eene Instructie beschreven, omschreven, of aangeduid worden; niet met liniaal en trekpen, want dat zal eene vruchtelooze poging blijken, maar veeleer met penseel of verwkwast.

Eene reorganisatie ook van het *Schoolbestuur* is niet eene zaak van slechts ondergeschikt belang. Het bestaande is, na den strijd over onderwijsvrijheid, impopulair geworden: de nieuwe Wet wordt van verschillende kanten met een zeker wantrouwen te gemoet gezien. Reeds *dit* noopt tot vermijding van vroegere benamingen, en het scheppen van een organisme, dat door eenige frischheid vernieuwd vertrouwen weet in te boezemen. Het bij de tegenwoordige Schets voorgestelde kan, met luttel wijziging, mede op het middelbaar onderwijs worden toegepast.

De exceptionele toestand van Limburg is bij de bewerking der Schets geheel in het midden gelaten.

SCHETS.

HOOFDSTUK I. *Algemeene Bepalingen.*

Art. 1. Het Lager Onderwijs heeft ten doel de evenredige ontwikkeling van het ligchaam, den geest en het gemoed der jeugd, de gestadige opwekking en aansporing tot Christelijke deugd en pligtbetrachting en de tijdige voorbereiding tot maatschappelijke werkzaamheid.

Art. 2. Het Lager Onderwijs omvat als zoodanig:

a. Het onderrigt in lezen, schrijven en rekenen, godsdienst en zedeleer, de zangkunst en geregelde ligchaamsoefeningen.

b. Het onderrigt in de Nederduitsche taal, de kennis van maten en gewigten, Geschied- en Aardrijkskunde, de beginselen der Natuurkunde, de Teekenkunst en onderrigt in de kennis der grondslagen van handwerken en bedrijven.

De grenzen dezer onderscheidene leervakken worden bij een bijzonder Reglement nader omschreven.

Art. 3. Van overheidswege wordt gezorgd, dat in elke Gemeente des Rijks voldoende gelegenheid zij ter bekoming van Lager Onderwijs.

Art. 4. Onvermogenden genieten het Lager Onderwijs KOSTELOOS, nadat van hun onvermogen op voldoende wijze zal gebleken zijn.

Art. 5. Alle Ouders en Voogden zijn gehouden hunne kinderen of pupillen Lager Onderwijs te doen genieten.

Opzettelijk verzuim in dit opzigt wordt beschouwd als overtreding, en gestraft met. . . . .

Art. 1. Dé aanwijzing van *tendenz*, hoezeer welligt tegen de regelen van Wetsstijl, is hier onmisbaar, bij de volstrekte onmogelijkheid, om de juiste grenzen van het Lager Onderwijs voor alle gevallen met wiskunstige zekerheid te bepalen. Reglementair kan en behoort men *iets* vast te stellen; maar ook daarbij zal men eene zekere zweving niet altijd kunnen vermijden.

Christelyke DEUGD: de uitdrukking aldus is ruim en onbepaald genoeg, om zelfs door Israëlieten geadmitteerd te kunnen worden: zij is geruststellend voor hen, die het *Christelyk* beginsel in de Wet wenschen gehandhaafd, althans erkend te zien.

Maatschappelijke WERKZAAMHEID: een principe, waarvan de volledige ontwikkeling na verloop van tijd het resultaat moet opleveren, dat het Lager Onderwijs niet slechts hoofden maar ook handen tot vruchtbaren arbeid vormt.

Art 2. *Godsdienst*. men moet de godsdienst als element van het L. O. erkennen of niet erkennen. In het laatste geval drukt op de Wet de blaam van Atheïsme, welke moeite men zich ook zou willen geven, om langs andere wegen de godsdienstige ontwikkeling van het volk te bevorderen. Bij gemis van het woord: groot gevaar voor impopulariteit van het L. O.

Bij de erkenning van de godsdienst als deel van het onderwijs, stuit men in ons land op groote moeijelijkheden. De volledige oplossing zal altijd onmogelijk blijken. Bij toenadering kan ze alléén gevonden worden door geheele vrijlating der zaak in *bijzondere* of *eigene scholen*, en door eene zekere regeling voor zooveel het *Staatsonderwijs* betreft. Zie Art. 7.

Ligchaamsoefeningen: het nut, ja de dringende noodzakelijkheid hiervan, wordt door niemand meer ontkend, die in ernst over onderwijs en opvoeding heeft nagedacht. Het kan alleen eene questie van uitvoering zijn. De bezwaren op dit punt heeft men hier te lande steeds overdreven. In een officieel rapport aan de Belgische regering leest men:

"Il appartenait à M Clias de populariser la gymnastique. „Ce philanthrope zèlé, d'une réputation plus qu'Européenne, „a inventé une série d'exercices aussi amusants qu'utiles, et „que l'on peut introduire, *à très peu de frais*, dans les éta„blissements gratuits d'instruction. Ces exercices sont règlés „sur l'age et la force des élèves. Des mouvements les plus „simples on arrive aux plus compliqués par gradation, sans „secousse et de manière à n'occasionner aucun accident.

„Appliquée dans les écoles primaires, la méthode de M. „Clias n'exige PAS *la présence d'un professeur special*. Les „exercices se font par tous les élèves en même temps *et sous* „*la direction de l'instituteur*. Sauf l'achat d'un triangle et q„ques autres instruments peu couteux, *il n'en résulte pa*„*augmentation de dépense pour les écoles*." (Rapport trien. sur l'instr. prim. présenté aux chambres législatives, 21 November, 1848. 2. partie, p. 281.)

Art. 4. *Nadat*, enz. Bij eene *goede* regeling der vereischte bewijzen van onvermogen, zullen de geldelijke opofferingen, die de Staat zich ten behoeve van het volksonderwijs zal moeten getroosten, aanmerkelijk veel minder zijn, dan men welligt thans zich voorstelt. De Amsterdamsche Stads-Armenscholen kosten veel geld, laten in menig opzigt nóg te wenschen over, en sluiten nog een groot aantal werkelijk onvermogenden buiten. Van waar dit? Het antwoord ligt in het stelsel van *Wijkmeesters*.

Art. 5. *Zijn gehouden*. Bij de verpligting, die de Staat op zich neemt, van voor de ruimste gelegenheid ter bekoming van onderwijs te zullen zorgen, is er bijna logische noodzakelijkheid tot de verpligting der burgers, om er gebruik van te maken (onvermogen = kosteloos).

Er is mede logisch verband tusschen den schooldwang en het thans op ruimer schaal aangenomen democratisch principe van toegankelijkheid voor alle burgers tot de hoogste staatsambten. De formule voor het *regt* van den Staat tot schooldwang is reeds lang gevonden. De wetenschap heeft de quaestie voldingend uitgemaakt. Neem, zoo men al terugdeinst voor het geval van eene streng zedelijke verpligting tot een' regtspligt te maken, het grondbegrip der drie onbetwiste regtsbeginselen: het regt van onteigening ten algemeenen nutte; het verbod van mishandeling der kinderen door hunne ouders, en het verbod van geheele onterving. Op denzelfden grond staat de schooldwang paalvast. — De empirie heeft de *mogelijkheid* van schooldwang bewezen: in bijna geheel Duitschland, Oostenrijk, Pruissen, Hanover, Nassau, Wurtemberg, Baden, zelfs in de foyers der democratie, in Zwitserland, zie de Wet voor Waadland, 1834. In Connecticut betalen de ouders, die verzuimen hunne kinderen ter school te zenden, 5 dollars boete. In de nieuwe Fransche Republiek nadert de quaestie hare beslissing. De meest verwijderde staatkundige polen, Cousin en Carnot, ontmoeten zich op dat punt.

Zoo als hij in Art. 5 wordt voorgesteld, is de dwang nog zeer getemperd. Men dwingt niet bepaald tot de *school*, maar alléén tot het *doen* genieten van onderwijs, met vrijlating van maat en wijze. Wil men echter *school*pligtigheid als beginsel stellen, zoo verdient Art. 7 van de Badensche Wet navolging.

Opzettelijk verzuim: onderstelt de mogelijkheid van verontschuldigbaar verzuim. Bij de bepaling der strafsoort en pro-

Art. 6. Het Lager Onderwijs wordt gegeven:

1°. In Staatsscholen, door Onderwijzers van Overheidswege daartoe geroepen en aangesteld.

2°. In Bijzondere Scholen, door Onderwijzers, na de vervulling der bij deze Wet gestelde voorwaarden, tot het beroep van Onderwijzer toegelaten.

3°. In de woningen van afzonderlijke huisgezinnen aan de leden des gezins of aan bijzondere personen, door Huisonderwijzers of onderwijzeressen, na vervulling der gestelde voorwaarden, tot die betrekking toegelaten.

Art. 7. Dat gedeelte van het Lager Onderwijs, hetwelk betrekking heeft tot de Godsdienst, wordt, voor zooveel de Staatsscholen betreft, gegeven, hetzij door de Leeraars der onderscheidene erkende gezindten of kerkgenootschappen, hetzij door personen, door de verschillende kerkgenootschappen tot het geven van zoodanig onderrigt bevoegd verklaard.

De schikkingen omtrent tijd, wijze en plaats voor het geven van dit onderrigt, worden getroffen door het Plaatselijk Schoolbestuur in overleg met......

Art. 8. De schoolinrigtingen, thans bekend onder den naam van Bewaarscholen, Avondscholen, Zondagsscholen, Herhaling- of Leer- en Werkscholen en dergelijken, worden beschouwd als zoo vele deelen of klassen, hetzij der Staatsscholen, hetzij der Bijzondere Scholen, en zijn als zoodanig onderworpen aan het toezigt bij de tegenwoordige Wet verordend.

Het toezigt op het Lager Onderwijs is, onder leiding van den Minister van Binnenlandsche Zaken, opgedragen aan een Algemeen Schoolbestuur, zamengesteld uit eenen Rijksinspecteur, Provinciale Schoolraden en Plaatselijke schoolraden.

HOOFDSTUK II. § 1. *Van de Staatsscholen.*

Art. 9. De Staatsscholen worden van Overheidswege door tusschenkomst der Gemeenten ondernomen, onderhouden en bestuurd.

Art. 10. De Staatsscholen zijn van driederlei soort:

1°. Scholen, waarin onderwijs gegeven wordt uitsluitend aan onvermogenden, zonder betaling van eenig schoolgeld.

2°. Scholen, waarin onderwijs gegeven wordt aan meervermogenden, tegen betaling van schoolgeld.

3°. Scholen, waarin onderwijs gegeven wordt te gelijker tijd aan onvermogenden en dezulken, die schoolgeld betalen.

Art. 11. Elk Gemeentebestuur is gehouden te zorgen, dat binnen de ring der Gemeente ten minst ééne School der derde soort voorhanden zij.

De verpligting voor de Gemeentebesturen tot vestiging en onderhoud van meer dan ééne Staatsschool, wordt geregeld naar de uitgestrektheid der Gemeente en de hoegrootheid der bevolking.

Art. 12. Omtrent de noodzakelijkheid tot vestiging van meer dan ééne Staatsschool in eene bepaalde Gemeente, beslist de Hooge Regering, na gehoord te hebben het Rapport van den Rijksinspecteur.

Art. 13. Voor zooveel de Gemeentebesturen in gebreke mogten blijven in de behoeften van het Lager Onderwijs te voorzien, geschiedt zulks van wege de Hooge Regering ten koste der betrokkene Gemeente.

Art. 14. De middelen tot goedmaking der onkosten voor Staatsscholen worden gevonden:

1°. Uit de gemeentekas.

2°. Uit de schoolgelden, door de Gemeentebesturen van meergegoede leerlingen te heffen.

3°. Uit eene toelage uit 's Rijks middelen, nadat de betrokkene Gemeente hare behoefte aan zoodanige toelage zal bewezen hebben.

Art. 15. De voorwaarden ter bekoming van laatstgemelde toelagen worden bij een bijzonder Reglement bepaald.

Art. 16. De Gemeentebesturen hebben respectivelijk het regt van aanstelling en ontslag der Onderwijzers van Staatsscholen.

Art. 17. Tot Hoofdonderwijzers van Staatsscholen zijn verkiesbaar zij, die de vereischten bezitten in Art. 58 en 59 aangeduid, behoudens voorafgaande onderwerping aan een nader vergelijkend examen.

Art. 18. Bij het openvallen der betrekking van Hoofdonderwijzer eener Staatsschool, is het daarbij betrokken Gemeentebestuur gehouden alle desbevoegden in den lande openlijk tot het dingen naar dien post uit te noodigen en eenen wedstrijd of vergelijkend examen te verordenen.

Het vergelijkend examen wordt, ten overstaan van een lid van den Gemeenteraad, afgelegd voor eene Commissie, bestaande uit eenen Provincialen Schoolraad, voor 't minst drie Plaatselijke Schoolraden en den Hoofdonderwijzer eener Staatsschool uit eene naburige Gemeente.

De bijzondere regeling van dit examen is in het Reglement voor het afnemen van examina nader omschreven.

De Commissie beslist bij volstrekte meerderheid van stemmen, aan welken der aspiranten de betrekking van Hoofdonderwijzer zal worden opgedragen.

Art. 19. In de Akte van aanstelling van den Hoofdonderwijzer eener Staatsschool is aan het betrokken Gemeentebestuur voorbehouden, om, na gehoord het advijs van het Plaatselijk Schoolbestuur, gezegden Ambtenaar, uit hoofde van pligtverzuim of later gebleken ongeschiktheid, van zijnen post te ontzetten of tijdelijk te schorsen.

Ingeval van ontzetting staat het den belanghebbende vrij, zich in hooger beroep te wenden tot de Provinciale Staten, die de uitspraak van het Gemeentebestuur zullen te niet doen of bevestigen, onverminderd eene nadere herziening dier beslissing door den Koning, indien het betrokken Gemeentebestuur zulks verlangt.

Art. 20. De Rijksinspecteur, na gehoord het Rapport van het Plaatselijk Schoolbestuur, kan zijnerzijds, met aanvoering van gronden, van het Gemeentebestuur vorderen, dat het den Hoofdonderwijzer van zijnen post ontzette of in zijne functiën tijdelijk schorse. Bij ongezindheid van het Gemeentebestuur, om aan dezen eisch gevolg te geven, beslissen de Provinciale Staten, onverminderd hooger beroep van de belanghebbenden op den Koning.

Art 21. Het Gemeentebestuur voorziet, uit de in Art. 14 beschrevene middelen, in al de behoeften der Staatsschool. Het bezorgt en verstrekt als zoodanig, in overleg met het Plaatselijk Schoolbestuur:

1°. De noodige behoorlijk ingerigte Schoollokalen en Schoolmeubelen.

2°. Het onderhoud van beide, mitsgaders de vereischte verlichting en verwarming der lokalen bij avond en wintersaizoen.

3°. De Schoolbenoodigdheden voor de leerlingen.

4°. Een billijk Honorarium aan den Hoofdonderwijzer en de Hulponderwijzers, welke laatste steeds in voldoenden getale, te bepalen door het Plaatselijk Schoolbestuur, in overleg met het Gemeentebestuur, in elke Staatsschool zullen moeten aanwezig zijn.

5°. Eene geschikte woning en tuin voor den Hoofdonderwijzer, of eene evenredige geldelijke schadeloosstelling, boven het toegelegd Honorarium.

Art. 22. Het Honorarium der Hoofd- en Hulponderwijzers wordt door het Gemeentebestuur, in overleg met het Plaatselijk Schoolbestuur, bepaald. Het zal voor de Hoofdonderwijzers te platten lande en in de kleinere steden nimmer minder dan ƒ...., voor de Hoofdonderwijzers in de grootere steden, die meer dan ..... inwoners tellen, nimmer minder dan ƒ.... mogen zijn; ongerekend de vrije woning, of schadeloosstelling daarvoor.

Art. 23, Nimmer en in geen geval zal de Hoofdonderwijzer eener Staatsschool van de 2de of 3de soort mogen belast worden met het innen van Schoolgelden, of het hem toegezegde Honorarium kunnen verminderd worden naar aanleiding van verminderde inkomsten der School, die uit de heffing van Schoolgelden ontspruiten. Bij mogelijke toeneming der schoolgelden, zullen daaruit tijdelijke gratificatiën aan de Hoofd- en Hulponderwijzers kunnen (moeten) verleend worden.

Art. 24. Bij het bezit van meer dan ééne Staatsschool in dezelfde Gemeente, zal het gemeentebestuur de honoraria der hoofd- of hulponderwijzers zooveel mogelijk regelen, met inachtneming eener trapswijze opklimming, ten einde aan de meest verdienstelijke onderwijzers het uitzigt te openen op eene meer voordeelige betrekking.

Art. 25. Bij de aanstelling van hoofd- of hulponderwijzers behouden de gemeentebesturen zich voor, de gezegde onderwijzers naar andere scholen in dezelfde gemeente te verplaatsen.

Art. 26. De bepaling der schoolgelden voor Staatsscholen van de 2de en 3de soort geschiedt door het Gemeentebestuur, in overleg met het Plaatselijk Schoolbestuur, en onder goedkeuring van den rijksinspecteur.

Art. 27. De hoofd-onderwijzer eener Staatsschool wordt beschouwd als Staatsambtenaar; hij is niet patentpligtig, en heeft, na volbragten diensttijd, aanspraak op pensioen van Staatswege.

§ 2.

Van de Staats-Bewaarschool.

Art. 28. De Bewaarschool, als deel of laagste klasse der Staatsschool, staat onder de hoofdleiding van den

---

cedure behoort natuurlijk aangeduid te worden de *leeftijd* der kinderen, waaromtrent het onderwijs verpligtend is.

Art. 6. De drievoudige indeeling is eene onvermijdelijke aansluiting aan het bestaande.

Art. 7. De eenig mogelijke weg om alle partijen te bevredigen. Dit Art. in verband met de vrijheid aan *bijzondere* Scholen verleend, laat den weg open, om in de praktijk het Onderwijs *in 't geheel niet*, *eén weinig* of *véél*, te vergodsdienstigen. *Niet*, door het verbod, *bij consequentie*, aan den Onderwijzer, om onderrigt in de Godsdienst te geven: *al*, door de mogelijkheid, dat de onderwijzer van wege zijn Kerkgenootschap bevoegd verklaard worde.

Art. 8. Een noodzakelijk voorschrift om alle Inrigtingen van Onderwijs onder het vereischt toezigt te trekken: een nuttig voorschrift, om ongemerkt aan de School die rigting te geven, dat zij de ontwikkeling der jeugd naar verschillende zijden en op elken leeftijd omvatte en bevordere. In Massachusets blijven de kinderen van 4 tot 17 jaren schoolgaan. Ook van Amerika valt nog iets te leeren.

Algemeen Schoolbestuur. De zamenstelling hiervan, mitsgaders de bijzondere werkkring, zie Hoofdst. 7.

Art. 9. Het beginsel der Wet is de erkenning van niet meer dan tweederlei soort van scholen voor Lager Onderwijs-Staatsscholen (tot dusverre Openbare Scholen genoemd) en Bijzondere Scholen: de eerste als industrie van den Staat, de tweede als industrie van *één'* of meer bijzondere personen De naamsverandering is grammatikaal en staatkundig wenschelijk.

Art. 10. 1°., 2°., 3°., vormelijke indeeling, om latere bepalingen meer verstaanbaar te maken. Beginsel: verpligting om het onderwijs te doen betalen door ouders, die er in staat toe zijn.

Art. 11. Regel is: — het initiatief bij de Gemeentebesturen: leiding, prikkel en steun van de Hooge Regering uitgaande.

Gemeente: het spreekt van zelf. dat hier of elders eene transitoire exceptie moet geadmitteerd worden voor die buitengewone kleine gemeenten, waarin bijna in 't geheel geene schoolbevolking aanwezig is. Men zou ook de verpligting voor de gemeente tot het houden eener afzonderlijke Staatsschool eerst dan kunnen doen aanvangen, wanneer zij meer dan een zeker aantal zielen telt.

Art 13. Het ontwerp gaat voor een deel uit van de onderstelling, dat de Gemeentebesturen in den regel het onderwijs vijandig zullen zijn, en tegen hen het onderwijs beschermd moet worden. Zij zijn het feitelijk, uit hoofde van kortzigtigheid, die niet in staat is het hoog belang van het onderwijs te begrijpen en te beoordeelen; zij zullen het in dubbele mate zijn, wanneer zij gedrongen worden tot de moeijelijke krachtinspanning om de stoffelijke middelen voor het onderwijs te zoeken. Daarom moet het krachtig gezag der Wet te hulp komen, ten einde een' mogelijken onwil te buigen, die voor zacht-zoete aanmaningen niet wijken zal.

Art. 14. De loop der zaak zij deze: de Gemeente onderneemt en bekostigt de School, om 't even langs welke wegen zij in 't bezit geraakt der vereischte middelen. Kan zij die vinden uit de gewone gemeentemiddelen, uit vrijwillige giften, erfstellingen en wat dies meer zij; het staat haar vrij: kan zij de onkosten doen dekken door schoolgelden van meervermogenden; het middel is vergund: blijkt echter haar stellig onvermogen, dan eerst komt de Staatskas te hulp.

Men zou hierbij misschien wederom den provincialen trechter kunnen en willen aanwenden. 't Is niet verkieslijk om velerlei reden. Het compliceert; verlamt den invloed der Hooge Regering, en voert ligt tot groote onbillijkheid, of overwigtige belasting van enkele provinciën, die dien last niet kunnen dragen.

Art. 16. Regt van aanstelling en ontslag in billijke verhouding tot de verpligting, die op het Gemeentebestuur rust.

Art. 18. *Vergelijkend examen*, niet meer verpligtend voor de *bijzondere* Schoolindustrie, kan en behoort behouden te blijven voor de *Staats* scholen. Niemand wordt er door gepraejudiciëerd, en het is een waarborg te meer, dat de Staat steeds de bekwaamsten te zijner beschikking bekome.

De Commissie BESLIST: de Commissie moet geacht worden de meest bevoegde en tevens de meest onpartijdige te zijn. 't Is noodig, dat de zaak *ineens* getermineerd worde: oponthoud, door beroep van de uitspraak der Commissie op eene hoogere magt, brengt schade aan het onderwijs. Des noods zou men aan 't Gemeentebestuur, bij ongezindheid om den gekozene te agréëren, nog ééne instantie of vernieuwd examen kunnen toestaan; of ook het in dier voege kunnen regelen, dat de Commissie slechts de drie allerbekwaamste aanwijze, om vervolgens het Gemeentebestuur uit deze eene vrije keuze te laten.

Art. 19. *In geval van ontzetting*, *etc.* De Onderwijzer moet verwijderbaar zijn, in het belang van het Onderwijs; maar de billijkheid eischt, dat hij zich tegen willekeur kunne verdedigen.

Art. 20. *Bij ongezindheid.* Het Onderwijs eischt gedurige bescherming tegenover het Gemeentebestuur.

Art. 21, 4°. *In voldoenden getale.* Dit is een beginsel van het allereerste gewigt. Indien men niet schroomt de Gemeentebesturen al te zeer af te schrikken, zou men de bepaling nog meer in het oogspringend en strenger kunnen formuleren. De resultaten van het Onderwijs hangen er geheel van af. Er wordt eene bepaalde som van onderwijs-kracht gevorderd om een zeker aantal individu's te onderrigten. Sommigen willen dezelfde uitkomst op andere wijze verkrijgen. Zij wenschen, dat in geene school meer dan b. v. 100 of 200 kinderen te gelijker tijd onderwezen zullen worden. In dat geval echter zou men het aantal schoollokalen bovenmate moeten vermeerderen, hetgeen zal blijken onmogelijk te zijn. In plaats der gebouwen, vermeerdere men alzoo het aantal Onderwijsgevenden, en zoeke langs dien weg de verhouding tusschen gever en genieter.

Art. 22. *Nimmer minder.* De bepaling van een minimum. is het plechtanker van den Onderwijzersstand. Nadat al de paedagogen in ons Land sedert onheugelijke tijden er op aangedrongen hadden, heeft de Belgische Wet op het Onderwijs er met gretigheid gebruik van gemaakt.

Art. 23. *Nimmer en in geen geval, etc.* Zal ooit de onderwijzer verlost worden uit de boeijen van afhankelijkheid, die de aanmatiging van ouders, welke schoolgeld betalen, hem om de lendenen slaat; het is eene *conditio sine qua non* hem te ontlasten van financiële transactiën en zorgen. De Ontvanger der plaats doe door zijne commiezen de schoolgelden innen: de Onderwijzer zij ambtenaar, nooit winkelier.

Art. 26 De Regering moet volstrekt invloed behouden op de regeling der schoolgelden, zoowel in haar eigen belang als in dat der Staatsschool. Waarom? Te *hoog* gestelde schoolgelden, waarvan de kortzigtigheid misschien zich een spoediger winst belooft, verjaagt de betalende leerlingen naar de concurrerende Bijzondere School: *al te laag* gestelde verzwaren, bij gevolgtrekking, den last voor 's Rijks schatkist. Er behoort fijn overleg toe, om altijd en overal op dat punt het juiste midden te treffen. Daarom alzoo de tusschenkomst van den Rijksinspecteur als Regeringsorgaan.

Art. 27 *Staatsambtenaar.* Met de aanneming van dit beginsel mislukt of slaagt de voorgenomene hervorming van het Schoolwezen. Vrijheid van Onderwijs aan de eene zijde, verpligting voor den Staat om onderwijs te doen geven, aan de andere zijde. Alzoo onvermijdelijke concurrentie van den Staat met particuliere industrie. De laatste heeft te haar beschikking gedurig nieuwe middelen, die zij op 't spel zet, en sekten-ijver; de Staat heeft slechts beperkte middelen en de kracht, bekwaamheid en energie van zijnen strijder den Onderwijzer. Maar in dezen ontbreken kracht, bekwaamheid en energie, tenzij men hem alvorens verheffe tot het standpunt van waar hij vrij en onbelemmerd de wieken kan uitslaan.

Art. 28. *Bewaarschool.* Het is te voorzien, dat deze soort